

PUBLICACIONS DE L'ESCOLA CATALANA D'ART DRAMATIC
DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA I L'AJUNTAMENT DE BARCELONA

ADRIÀ GUAL

Molière i la farsa dels metges

BARCELONA : DESEMBRE DE 1921
CANUDA, 31 (SALA MOZART)

FU-346

ADRIÀ GUAL

PUBLICACIONS DE L'ESCOLA CATALANA D'ART DRAMATIC
DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA I L'AJUNTAMENT DE BARCELONA

ADRIÀ GUAL

Molière

i la farsa dels metges

R. 8.236

BARCELONA : DESEMBRE DE 1921

CANUDA, 31 (SALA MOZART)

A. Artís, impressor - Vich, 16 - Telèfon G. 1471 - Barcelona

*L*ES tres conferències que contè el present treball foren llegides pel seu autor en les representacions donades per l'Escola Catalana d'Art Dramàtic, sobre el mateix tema de les conferències, els dies 15, 22 i 29 d'abril de 1917, en el Teatre Eldorado.

Els esmentats dies es varen representar, respectivament, les obres de Molière L'AMOR METGE, EL METGE PER FORÇA i EL MALALT IMAGINARI.

PRIMERA CONFERÈNCIA

REPRESENTACIÓ DE L'AMOR METGE

MOLIÈRE I LA SEVA OBRA. — AFINITATS ENTRE L'OBRA DE MOLIÈRE I EL NOSTRE
TEATRE NACIONAL. — MOLIÈRE COMEDIÒGRAF I COMEDIANT. — DE L'ESPERIT CÒ-
MIC A LA CARICATURA. — DE LA CARICATURA A LA FARSA. — LA FARSA MOLIE-
RESCA. — LA FARSA DELS METGES. — EL PER QUÈ D'AQUESTA PREFERÈNCIA. —
DE COM LA VA SENTIR. — DE COM LA VA DESENROTLLAR. — ASSENYALAMENT
DELS TRES PERÍODES. — EL PRIMER PERÍODE. — «L'AMOR METGE»

UNA de les dificultats que se'ns presenten en tractar de donar-nos
compte exacte de l'estat del nostre teatre, és la manca d'amis-
tats en què el trobem.

La seva breu història es mostra per complet isolada de to-
tes les influències indispensables a la idea de moviment i evolució.

Aquesta circumstància, que pot assenyalar-se com el pecat més greu
comès durant els cinquanta anys dels seus intents de renaixença, ens ofereix,
d'altra part, la fruïció de l'esmena.

Heu's aquí, doncs, el motiu de les tres lliçons que ara inaugurem, i que
pot, certament, promoure'n forces d'altres.

Els que sentiu preferència o vocació per l'art del teatre (els uns pel fruit
de conscients estudis, els altres per efecte d'aquella rudimentària cultura
que és patrimoni de la major part dels homes) haveu de saber que ha existit
un gran artista teatral que es sobrenomenà Molière, que va néixer i morir
en terres de França, i en temps bona cosa allunyats dels nostres.

Entre els que teniu coneixement de l'existència de Molière no manquen
pas els que creieu que el sol nom del gran comediògraf és símbol de ferés-

resoldre's en son favor quan, per influència del duc de Conti, era acceptat pel germà gran del rei, i per influència d'aquest representava, davant del propi Lluís XIV, en el teatre que s'improvisava a la sala de guardes del *Louvre*.

L'acceptació reial, en concedir a Molière i als seus el nom de *Troupe de Monsieur* per a representar regularment en el *Petit Bourbon*, va sens dubte determinar la sort del gran home.

Es pot dir que, en avançar Molière en el prosceni de l'improvisat teatre del *Louvre* per dirigir el seu prec a Lluís XIV,¹ va escaure's en ocasió en què la França sol·licitava l'acompliment de la seva personalitat nacional en el vastíssim camp de la comèdia moderna.

A França, com per tot Europa, no es tenia més definida concepció de l'art còmic que aquella que s'imposava per l'herència de l'Edat mitjana, i aquella altra de les malgirbades imitacions de la comèdia llatina en son aspecte decadent. En conjunt, la grolleria servint el més execrable mal gust.

De La Rivey fins a arribar a Pere Corneille, la buidor de sentit va semblar pactar amb la incorrecció literària, amb la trivialitat i la llicència; i, sols, tan sols, la farsa de fira dels italians va ésser, com si diguéssim, una mena de prevenció per als esperits atents.

Esperit crític? És clar que n'hi havia en aquella mena de produccions. Rialles? Ben cert que devien provocar-ne. Però ¿era aquell un esperit crític que s'encaixés amb el que de més criticable oferia l'època? I ¿és la rialla allò sol que persegueix la veritable comèdia crítica?

L'arma més forta que posseeix la veritable crítica és aquella que porta dissimulada en els replecs ço que té de més afalagador allò que vol criticar.

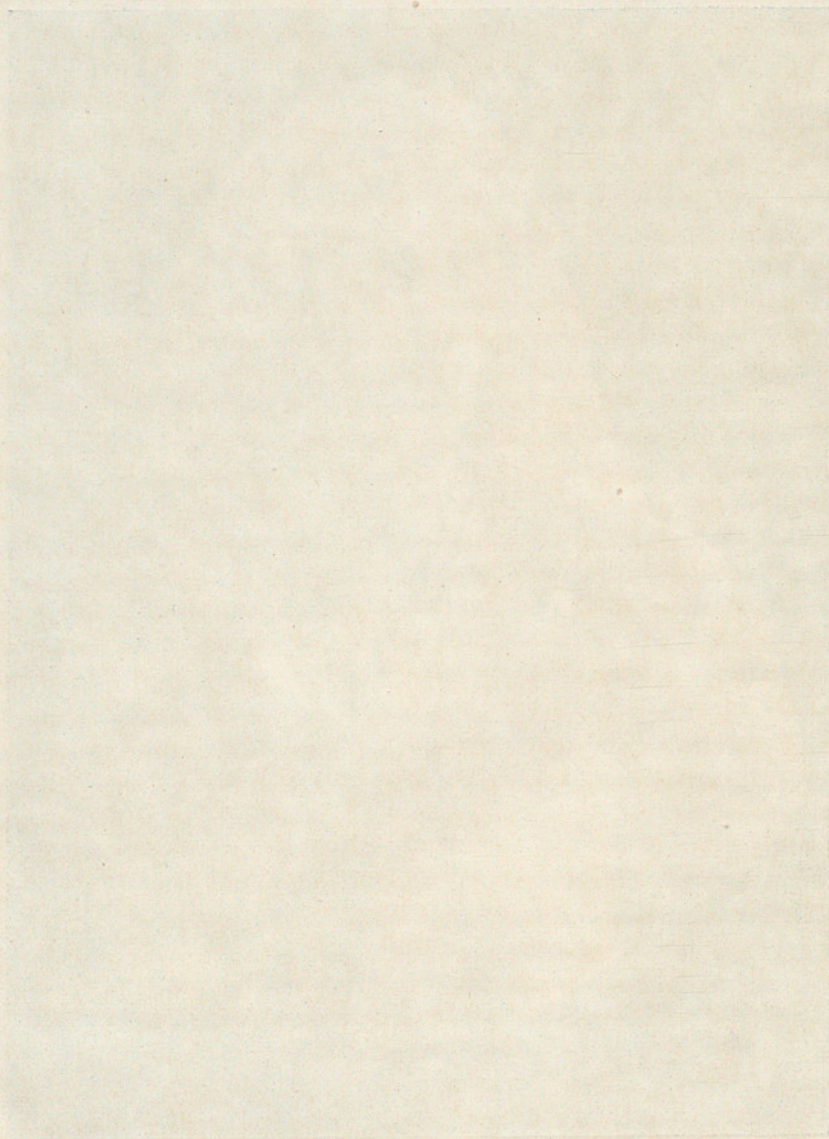
L'expressió còmica d'aquell període era grollera, justament en els moments en què la França sentia un inconscient desig de milloraments en l'ordre polític i social; desig que germinava sota les aclaparants disbauxes preparadores d'un lloc d'honor a les horrors de la guillotina. I perquè l'anhel de perfeccions panteixava en l'esperit del poble, l'expressió còmica grollera no podia aparellar-se'n. No obstant el poble desitjava la cruel dissecció d'aquells vicis corcadors de tot principi moral. Però li calia quelcom més del que solia oferir el mot i la situació, i no en tenia prou de la trama basada

¹) El 24 d'octubre de 1658, en l'improvisat teatre del *Louvre*, la cobla de comedians de Molière representava, per elecció del propi rei, *Nicomède*, de Corneille.

Davant la bona acceptació i els aplaudiments que els comedians reberen, Molière, desitjós de mostrar-se més sencer al rei, va avançar en el prosceni, i, després de donar mercès ben afectuoses al monarca, li va pregar si per al seu major divertiment els permetia representar una petita farsa de la seva invenció, a la qual cosa el rei va consentir molt content.

— JOAN B. POQUELIN MOLIÈRE

en el ridícul pel ridícul. Es feia necessari un esperit dominador, recolzat en la raó de tenir-la i en la major habilitat de dissimular-la. Calia, en una paraula, l'adveniment d'un veritable artista.

No cal pensar, senyors, que Molière hagués de cop i volta encertat en l'acompliment d'aquesta tasca, de la qual segurament ell mateix n'ignorava la necessitat.

Els fonaments estètics de l'obra de Molière, si més endavant varen servir per al complet desenrotllament de propòsits a poc a poc descoberts, per necessaris, no varen ésser de bell principi francament revelats als seus ulls.

Molière va fonamentar el seu propòsit creador en tres punts de recolze ben coneguts: la comèdia clàssica llatina, la farsa italiana i el teatre còmic espanyol.

Si fos oportú citar-vos el recull del senyor de Trelage, descobert pel bibliògraf Jacob en 1865, titulat *Teatres de Paris*, i examinéssim el *Diàleg crític en els Camps Elisis entre Molière, Terenci i Corneille*; ¹ aquesta fantasia, escrita per un admirador de *Tartufe*, en el moment en què aquell es trobava en plena opulència creadora, ens explicaria clarament que Plaute i Terenci, si bé no indiscutits per Molière, varen ésser les fonts on principalment va beure.

Quant a la influència de la farsa italiana, les seves obres ens l'expliquen prou per a poder-ne dubtar. Personatges d'aquell teatre intervenen en el seu amb idèntic nom i consemblant caràcter. Planeja i escomet forces de les seves obres amb idèntica franquesa i vibració de colors que ho solien fer grollerament, però sempre humanament, els actors ambulants de la assolada faràndula.

Respecte a les influències que del teatre espanyol va rebre, si no les veiéssim clares en algunes de les obres del període definitiu; si una certa rubor ens aconsellés el dubte, un excel·lent autor francès anomenat Martinenche ens les explicaria clares en el seu magnífic llibre publicat amb tal objecte. ²

En una paraula, els clàssics llatins li varen fer sospitar la vocació; la farsa italiana li va posar la franca rialla en llavis i pensament; la comèdia espanyola de l'edat d'or li va aconsellar la sublimitat d'aquelles mateixes rialles.

No és pas un delictes deixar-se influir d'allò que s'ho val la pena. La història de les arts, i fins la del pensament humà, com els espectacles meravellosos de la naturalesa, no són res més que una cadena d'influències i tras-

¹) *Notes et documents sur l'histoire des théâtres de Paris, extraits du manuscrit de J. N. Du Trelage*. Paris, Nouvelle Collection Molièresque. MDCCCLXXX

²) E. Martinenche: *Molière et le Théâtre Espagnol*.

passos lícits, de lògiques evolucions inspirades pel més saludable elaborant en favor d'una major harmonia i perfecció en l'esdevenidor.

El to popular de la *Commedia dell'Arte*, la galanura i l'elevació de la *Commedia española*, i les orientacions clàssiques del teatre llatí, heu's aquí les tres branques des d'on la fruita molièresca va arribar a saó, sense haver d'envejar, però, excel·lències i bel·leses a cap dels fruits esclatats en les branques que li varen servir de recolze.

Així com hem dit que la veritable carrera de Molière començava en avançar en l'improvisat escenari del *Louvre*, podem assegurar que la definitiva revelació, que l'autorevelació de Molière, es feia en estrenar *Les précieuses ridicules*.

Des d'aleshores Molière es va donar compte de la seva comesa. Els excessos d'aquell absurd preciosisme que en l'hotel dels Rambouillet havia arribat a posar en perill el bon sentit de tota una casta social, en ésser fuetejats de mà mestre, i en ésser acceptats i ovacionats no solament per un públic estrany a aquells excessos, sinó també per part de determinats còmplices d'ells, va donar el crit d'alerta a públic i autor. La comèdia va esgarriar-se en mans de Molière, i el poble va sentir igualment el calfred d'admirar-la i alligonar-s'hi. Molière veia clar el seu camí, i exclamava: — D'ara endavant ja no he de recordar-me més de Plaute i Terenci; en tindrè ben bé prou copiant els homes. — Els homes del seu temps se li oferien com a joguines per a ordenar i disposar a son plaer; els homes criticats es disposaven a fer-li sentir el pes de les més absurdes persecucions; però ell havia de morir triomfant, i així s'esdevenia.

Cada una de les seves obres és un propòsit meravellosament portat a terme. Assenyala el defecte, fuetreja, promou la rialla i amaga el rostre consirós, avergonyit del defecte d'altri. En mans seves, tota cosa defectuosa pren aires de cosa consentida, perquè no floreix d'aquella virtut sorprenent amb què sol florir l'artista ço de més baix i envilit.

Si de vegades sentim el disgust, la revolta incontenible d'ésser criticats pels crítics, és degut que els nostres crítics, en general, no són artistes de la crítica.

Ens exaspera la sentència pedant que tracta de destruir quelcom nat de la nostra concepció, i ens fa riure plaentment la caricatura que deforma i accentua els defectes del nostre cos, quan l'ha creada l'ingeni d'un veritable artista de la caricatura.

I és que el crític que no és un veritable artista de la crítica, manca d'eloqüència crítica i d'eficàcia en la seva comesa.

Però quan el crític és un artista, tota cruel condemna no tan sols li és permesa, sinó que li és ovacionada. D'altra manera no es compendria

com tota l'obra de Molière, feta a base d'una seguida destrucció de tot allò que constituïa la societat dels seus temps, hagués acabat per ésser una de les obres més edificants conegudes, damunt d'aquella mateixa societat, i, en gran part, desitjada i aclamada per ella.

¡Quantes vegades el propi rei devia sentir el foc de la vergonya en els replecs de la rullada perruca, en contemplar les obres del seu protegit!... No obstant ¡quantes vegades, promovent rancúnies i enveges, el monarca va abraçar públicament l'escometedor dels seus propis defectes! Era que l'artista triomfava prop la corona tintinejant.

Però ens cal fer punt. Parlar de l'obra de Molière, estendre'ns en consideracions davant les seves influències, fóra² certament cosa de mai acabar. Avui tenim missió concreta a complir, i ens cal ésser homes de paraula.

* * *

Una de les coses que ens convé deixar ben sentades davant la vostra atenció és la preferència que pedagògicament sentim per l'autor francès, origen de les presents lliçons.

Mancats com ens trobem de tradició escènica, l'art de Molière pot ésser per a nosaltres, si no un pare, un perfecte padrí. Cal tenir present que Molière, com tot esperit sublim, s'emparava de la més atraient senzillesa en concebre i en executar, i cercava les fonts de la seva inspiració allà on sentia els batecs de l'esperit popular.

Fixeu-vos com aquestes qualitats l'apropen a la nostra manera d'ésser. Si alguna vegada es va apropiari la pura expressió francesa, aquell aspecte de l'expressió francesa que podria tenir-nos a gran distància, va ésser per ridiculitzar-la terriblement. Però, quan la seva ànima brollava per la paraula, era justament quan es desfeia del postís per exposar-se cristal·lí, ample, generós i senzill. I en aquests moments era quan més condemnador es mostrava.

Jo no sé per què veig en l'estructura moral de les seves obres una tal afinitat de temperament amb el nostre. ¿Direu potser que a causa de la universalitat de la seva obra? Sí, en part; però no del tot.

L'*Alceste* de *El misantrop* seria amb més facilitat català que alemany o rus; el seu *Tartufe* té també molt més del rastrerisme de cap ençà dels Pireneus que no pas d'aquella hipocresia anglesa, no sempre perceptible als ulls del llatí.

Els seus camperols, els seus astuts, no es desavenen gens amb els nostres paisans ni amb la cordialitat del nostre fons entremaliat i rebec. Molière, nascut entre nosaltres, hauria fet la seva obra absolutament igual a

com la va fer naixent més enllà, per la qual cosa jo m'atreveixo a dir que Molière és nostre, i que, en la troncada tradició teatral catalana, substitueix un aspecte ben profitós.

Heu's aquí per què nosaltres li professem tan d'afecte, i per què en conrear el seu art, sense exclusivismes, ho fem segurs que en cap manera descatalanitzem el nostre propòsit.

* * *

Un dels aspectes que en tractar de Molière ha d'interessar-nos més en les presents lliçons, és aquell que ens ofereix des del punt de vista d'*actor-autor*.

Els homes que posseeixen un veritable esperit crític tenen ja mig camí fet per a explicar-se en el terreny de la comèdia. L'esperit crític és l'essència de l'art còmic. La realització obeeix solament a una dinàmica especial.

Escriure comèdies i *representar-les*. Aquests dos aspectes, que a primera vista semblen tan distanciats, si bé es mira s'enclouen en un concepte únic. Jo no vull creure que la major part d'autors-actors hagin estat les dues coses, conservant-se a igual altura. Jo estic segur que Molière comediant devia ésser com un de tants altres, com ja sabem del cert que Shakespeare va ésser un mal còmic. Però, ¿per què en són? Perquè quan, passat el període de concepció, ve el d'infiltrar-ne la interpretació als altres, sense donar-se'n compte, es troben elements d'acció directa en ells mateixos; i els sembla satisfer, per aquí, l'anhel tan humà de la completa servitud, ço que s'estima entranyablement.

A Molière li va esdevenir al revés: sens dubte per confusió inexplicable va ésser comediant per vocació en son principi, i a ésser comediant va deure l'ésser autor. Després, quan ja era autor, l'amor, els amors, que havien de dur-lo a la mort en una postrema i dolorosíssima passió, el varen obligar inconscientment a seguir essent comediant. Però va teixir d'una manera tan ferma la comèdia de la seva vida, amb la vida de les seves comèdies, que pocs homes com ell han estat tan esclaus del seu art ni tan heroics servidors de les seves conviccions.

Però en la darrera lliçó ens explicarem més sobre aquest punt d'ordre sentimental, que podrà servir d'apoteosi a la seva figura venerada.

* * *

No ens toca avui examinar l'obra de Molière des d'un punt de vista general: avui tractem de la farsa i d'un aspecte especial de la farsa de Molière.

Compondre farses no revela pas un signe de bon humor desenfrenat. Oh, no! Cal posar-se d'acord respecte a tan delicat punt.

Generalment l'esperit crític, el veritable esperit crític, sap apreciar tristíssimament el costat còmic d'allò més seriós que sol oferir-nos la vida.

L'hàbit d'aquesta afinació còmica el condueix, en certs moments, a l'aspecte caricaturesc. Es ja una mena de crueltat consentida; i quan la caricatura s'és ensenyorida d'ell, és a dir, en el moment en què ja compta amb medis expressos caricaturescos, sublimats per una percepció estètica excepcional, aleshores es troba en el cas de revelar-se, en la farsa, que és la màxima expressió còmica al mateix dintell de la dramàtica.

L'esperit crític de Molière va seguir, al meu entendre, per tots aquests viarany. Però no va ésser l'alegria insubstancial, el vici del riure, que el conduïa a través d'ells. La perfecta visió dels homes i de la vida dels homes, que semblava moure'l en mig del més privilegiat dels bons humors, era, sens dubte, causa profunda i secreta d'una mena d'amargor incompresa dels que el voltaven.

Quan el poeta critica i es plau desapiadat en la pintura d'un defecte d'altri, penseu que és aquest el fet, el plany terrible dels mals rebuts, moltes vegades per aquell defecte criticat que tan coneix a fons.

És la dolor, és la dolor, i no altra cosa, el que sol promoure el migriure despectiu i edificant en els llavis de l'home excepcional.

I aquesta dolor, aquest disgust de la vida, aquesta melangia terrible que sostenia Molière, ple de llum l'esperit i l'ànima abnegada, va ésser el motiu més poderós que el va convertir en enemic acarnissat dels falsejats sanadors del cos en la figura dels metges, com en els hipòcrites conductors de l'ànima en la figura del *Tartufe*.

Molière va viure delicat molts anys de la seva vida de treball. La càrrega pesant que portava al damunt, la vibració de sentiments que el movia en tots els seus actes, varen fer d'ell un malalt incurable, pel qual motiu va fer coneixença amb els de la *Facultat*, com ell anomenava els metges.

Per aquest costat Molière devia sentir el ridícul que es sol oferir sempre als ulls de l'eminent observador; pel costat d'amics particulars seus, metges il·lustres, i el dels coneixements de medicina que com a filòsof posseïa ell mateix, va arribar, ben segur, a dominar en cert aspecte la tècnica que necessitava per a posar en ridícul la d'aquells als quals ridiculitzava.

El metge, el prototipus del metge de l'època, era sens dubte un magnífic exemplar per a provocar la més exacerbada caricatura. El ridícul que solia envoltar la figura d'aquells extremats escolàstics mancats de clínica; les rutines d'escola, que a la Facultat de París es mantenien com a sagrades tradicions; les disquisicions filosòfiques acompanyades d'una estranya i

ramplona terminologia que pretenia esverar no solament el malalt, sinó també la mateixa malaltia; les discussions promogudes entre els partidaris de la circulació de la sang i els que sostenien la supremacia del fetge, moltes vegades arribant a l'escàndol i a la baralla; semblaven resumir tot un tractat d'ampuloses suggestions en les quals la mentida i la cobejança jugaven un paper massa important per a no ésser descobert d'aquells que, com Molière, sentien el ridícul i es plaïen a alliçonar del ridícul emparats.

Si ajuntem a tot això la preferència que de la figura, no del metge, sinó del fals metge, va trobar com a herència Molière en el camp de la comèdia, des dels llatins a la farsa italiana; el delit amb què ja de criatura devia admirar, rient-les, les atraients fatxenderies del bolonyès doctor Balouardo, que havia certament vist interpretar per aquell actor que s'anomenava Gillot. Gorju, metge de l'Escola de Montpel·lier que es feia còmic; si ajuntem també, al costat d'aquestes influències, les que dels contemporanis espanyols devia rebre; certament podrem donar-nos compte de les forces que devien conduir-lo allà on avui el trobem.

Tot això, adaptat al seu temperament, va ésser d'un èxit esclatant entre la seva societat, que, com deixem indicat, desitjava follament veure's fuetjada la deformació en tots els aspectes de la seva constitució defectuosa i abusiva.

La preferència per la caricatura dels metges no va ésser, d'altra part, patrimoni exclusiu de Molière. Espanya té en el seu teatre i en la seva literatura nombroses obres en les quals el metge és posat en ridícul, com en moltes de les concepcions escèniques de l'època pertanyents a diverses nacionalitats es troba sovint aquesta preferència desenrotllada cruelment.

El doctor Josep M.ª Roca, en el seu discurs inaugural del curs acadèmic del 1911 al 12, a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, va desenrotllar el tema *Per què Molière es befà dels metges*; i, portat d'una escrupolositat i una erudició que acrediten molt el seu grau de cultura, resumia precisament els diversos autors que des de l'antiguitat fins els temps del comediògraf francès s'havien entretingut deixant malparats els conreadors de les doctrines d'Hipòcrates. Cita, en l'esmentat treball, l'epigrama de Menandre; parla de Rabelais i de Bouchet, de Montaigne, de Cató, qui temia la invasió de la literatura grega i els seus metges; de Xavier de Maistre i de Boccaci; com podríem nosaltres citar moltes obres còmiques del repertori anglès i un sens fi d'altres autors que s'acarnissaven en tema consemblant. Però, de tots ells, Molière ha estat el més assenyalat en qualitat d'especialista. Per què? Perquè l'artista té sempre marcades preferències, i perquè el moment li devia suggerir segurament la preferència. Molière s'emparava de la grotesca ampul·lositat del fals metge, perquè, de

fet, és una figura que sembla resumir un sens fi d'elements del ridícul humà. L'home que se les heu amb la naturalesa dels homes, l'home que ha de barallar-se amb els destins ocults de les vides d'altri, si no exerceix la seva comesa amb una discreció a l'altura de la imponent missió que la aquella comesa li assenyala, s'exposa a ésser una servil joguina del ridícul, i aquest era el cas dels metges d'aquell temps, que, lluny d'exercir recolzats en l'experiència, ho feien mitjançant la petulància; que menyspreaven l'observació a canvi d'un llatínisme retumbant, i que no tenien altra idealitat que el lucre, al costat del sofriment que no guarien.

L'abús, doncs, va portar en ell mateix la fuetada. El moment d'evolució que la ciència mèdica passava, demanava, per part dels seus conreadors, una prudència i una atenció que no tots observaven, i, de circumstància en circumstància, la caricatura del metge va arribar a ésser imponent en el camp de la crítica.

Però és precis que ens esforcem per a no anar més enllà del que ens caldria, puix que ens cal pensar que dues sessions seguiran a la d'avui.

Si hem dit fins ara per què va ésser que Molière sentís preferència per la caricatura mèdica, ens cal veure també de quina manera la va posar en pràctica. Aquest aspecte és el més senzill a debatre en el present estudi.

En la farsa dels metges és on, en general, el nostre home es va deixar anar més de ple als patrons de la farsa italiana. El tema s'hi prestava, i ell no el va pas defugir.

Però com que aquest aspecte de les seves comèdies va ésser conreat per ell durant tota la seva obra, ofereix, com aquella, diferents aspectes, que ens és precis estudiar a mesura que ens hi topem de cara.

L'obra general de Molière abraça sens dubte tres etapes ben definides: la primera podria ésser nomenada *inicial* (la més influïda del teatre forà dels italians); la segona, que lògicament devia ésser-ho de traspàs, donava començ a la definició del seu caràcter còmic; i la tercera, com a definitiva, es mostrava amb totes les esplendors de la seva potentíssima personalitat. Es el camí recorregut de *L'estordit* al *Don Joan*, del *Don Joan* a *El misantrop*.

La farsa dels metges ofereix també aquests tres aspectes, assenyalats per *L'amor metge*, *El metge per força* i *El malalt imaginari*. En altres obres, com en *El senyor de Pourceaugnac*, també utilitzà els de la Facultat en escenes accidentals; però aquestes tres obres citades donen la pauta de ço que nosaltres anomenem *la farsa dels metges de Molière*.

L'amor metge va ésser representat per primera vegada en el transcurs de l'any 1665, molt prop del *Don Joan*.

Amb aquesta obra inaugurava Molière la presència definitiva i preferent de la Facultat mèdica a l'escenari.

Es diu si aquesta comèdia va ésser dictada a Molière per certa rancúnia que tenia a la dona del metge, amo de la casa on vivia, avariciosa desmesurada, que volia augmentar-li el lloguer. Tot podria ésser; però tenim certa obligació de creure que Molière era home més propens a sentir influències de més alta conseqüència que l'assenyalada, i que el seu esperit crític abraçava més enllà de les petites causes.

La crítica que Molière feia dels metges, amb tot i que en moltes ocasions revestia els caràcters de la més cruenta caricatura, cal fer present, a favor del seu bon sentit, que mai va constituir en la seva obra un punt de recolze crític definitiu. I és que Molière (com ens fa remarcar en *El malalt imaginari*, i en la tercera lliçó ho farem remarcar nosaltres), no dubta de l'existència del bon metge, sinó que tan sols es complau apallissant el fals apòstol de la Medicina.

El respecte que per la ciència mèdica sentia Molière, ens el prova el fet de no haver pres la figura del metge, seriosament estudiada, en cap de les seves comèdies, com va pendre, per exemple, el *fals devot* en *Tartufe*. Es a dir, que mai ha fet dels metges el nucli de la intriga o de la lliçó, sinó que sempre, col·lectivament o isolada, n'ha fet element complementari de les creacions on els ha posat en joc. I escolteu ara la definició que feia del fals metge: «Un home que cobra per contar ximpleries en la cambra del malalt, tot esperant que la naturalesa el curi o que els remeis el matin.» Molière no pretenia pas fer extensiva aquesta definició a tots els metges, sinó que caricaturitzava, servint-se d'ella, la mala fe i la manca de qualitats professionals en els falsament expandits en el camp de tan transcendental carrera.

L'amor metge va obtenir una acollida franca i sorollosa.

Amb raó o sense, pel sol fet de caricaturitzar — que sempre és una raó — es diu si en *L'amor metge* Molière va pretendre presentar al seu públic quatre metges cèlebres en la cort de Lluís XIV: Fouguerais, Esprit, Guenant i D'Aquin. Sembla que aquests personatges varen aparèixer meravellosament caracteritzats, imitant les fesomies dels esmentats doctors, com en moltes de les comèdies aristofèniques es feia, evocant la presència de poetes i polítics de l'època, i sembla també que Boileau, íntim de l'autor, li va servir per a inventar els noms que porten aquests personatges, al·lusius als dots befats pel comediògraf.

Haureu vist, en el repartiment de la comèdia que dintre poc representarem, els metges nomenats *Desfonandrés*, *Bahis*, *Macroton* i *Tomés*. El primer va ésser dedicat al doctor Fouguerais — en grec vol dir *mata homes*;

— el segon anava endreçat al doctor Esprit, i vol dir *tartamut*, perquè aquell metge ho era; el tercer es referia al doctor Guenant, i vol dir *calmós en la paraula*, i el quart al senyor D'Aquin, partidari irreductible de la sagnia.

De fet, l'escena cabdal de *L'amor metge* ve a ésser la de la consultació del segon acte, on, seguint parelles amb ço que ha recontat *Eliacer* al seu senyor dolent en *La venganza de Tamar*, o bé amb la també consultació de *La prueba de los doctores*, l'entremès d'Alonso de Castillo Solórzano, es posa de manifest, no tan sols la poca capacitat, sinó l'absència d'interès que els falsos doctors tenen per sortir-se en bé d'allò que comencen per desconèixer i damunt del qual lucren insolentment.

Però *L'amor metge*, de Molière, que no té amb l'obra de Calderón *El amor médico* altra coincidència que la del títol, no s'acontenta de presentar secament el cas dels falsos metges, sinó que s'aprofita per a fer-hi jugar l'amor, traspuant així el seu temperament de poeta, que en cap de les seves obres, per grotesques que siguin, o puguin semblar-ho, deixa de manifestar-se esplendorosament.

En *L'amor metge* hi domina la idea de l'amor. S'hi explana la caricatura del fals metge. Hi destaca la paraula defensora de l'engany, i contra aquest engany s'hi mou la vivacitat, o, més ben dit, la complicitat de l'espirit femení.

De fet, l'autor comparteix el seu criteri en una mena de *pro* i de *contra* en boca del *Doctor Fil·leris* i de la serventa *Lisette*. Però l'amor plana per damunt de la comèdia i l'amor hi triomfa.

No deixareu de notar en aquesta producció, primera de les farses definitives mèdiques de Molière, una estructura tan senzilla i un planeig tan aparentment candorós, que es prestaria a una crítica injusta si no tinguéssiu una preparació que us la fes comprensible.

En aquesta obra la farsa italiana exerceix la més completa influència, tant en la manera de presentar els caràcters com en els procediments que en el planeig general usa l'autor. Això fa que en no poques ocasions, si la comparéssim amb les produccions dels nostres dies, podria semblar-nos extremadament trivial; però, per esvair aquesta opinió, n'hi haurà prou amb fixar-se en l'abast de la seva aparent trivialitat, portat a terme per la decisiva pinzellada, franca i espontània, patrimoni només dels elegits.

Jo no sé si els nostres deixebles encalçaran fer arribar fins a vosaltres tots aquells matisos que l'obra de Molière enclou. El que sí puc assegurar-vos, és que la seva bona voluntat els fa creditors, si no d'una acceptació incondicional, quan menys d'una consideració ben merescuda. Llur tasca d'avui, que és el fruit dels estudis que assíduament porten a cap, és doble-

ment meritòria, per tal com significa en ells una preparació cultural, no massa corrent, per desgràcia, en tots els que es dediquen a l'art del teatre. I aquest que és, de fet, el fi perseguit per la nostra Escola, ve avui a posar-se a servei de la vostra atenció.

Jo bé voldria parlar-vos més de Molière i de *L'amor metge*, però sé que no he de seguir fent-ho. Primer de tot perquè ens cal el temps per a interpretar la seva obra; després, perquè la seva obra dirà, millor que jo, tot allò que jo pugués dir-vos.

Però sí que em cal fer-vos una observació.

L'amor metge era una comèdia ballet, o sia una comèdia en la qual durant els intermedis es representava el que en podríem dir equivalència de l'*entremès* espanyol, consistint en un petit assumpte recitat, cantat i ballat, per amenitzar la representació general.

Nosaltres suprimim el ballet per un sens fi d'inconvenients que no són del cas referir, i perquè creiem que en res no perjudica l'obra; però, com sigui que aquesta comèdia té els actes de molt poca extensió, hem cregut convenient representar-los seguits, amb la sola separació d'un petit caient d'orquestra, durant el qual se us prega que no abandoneu els vostres llocs.

No seguirem aquest pla en les dues lliçons següents, perquè l'extensió dels seus actes exigirà més descans per a actors i públic, com també farà que les paraules que jo us endreci, ja dit avui ço de més importància que sobre Molière i la seva obra ens calia dir, siguin més breus en favor vostre.

I, una vegada aquestes observacions fetes, jo us demano excusa pel temps potser sobrer que us he tingut pendants de la meua disertació, i us prec alhora que acolliu amb bon amor i deferència l'esforç que els nostres deixebles es disposen a oferir-vos a l'ombra del gran comediògraf.

Penseu ben bé que ells i jo, moguts per un alt respecte i una profunda admiració envers la figura de Molière, portem a terme aquest acte convençuts que, en fer-ho així, paguem tribut d'amor a la França dels bells al·ligonaments i a la gesta inestroncable de la cultura pàtria.

SEGONA CONFERÈNCIA

REPRESENTACIÓ D'EL METGE PER FORÇA

LA FARSA DELS METGES EN SON SEGON ASPECTE I PERÍODE. — «EL METGE PER FORÇA». — ESBOÇ D'ESTUDI TÈCNIC I ANECDÒTIC

PARLEM avui lleugerament de *El metge per força*. De *L'amor, metge* a *El metge per força* hi va només un any de diferència. No obstant, el camí que l'autor ens mostra recorre-gut dóna la impressió d'un període de temps més considerable. L'explicació d'aquest fet és ben clara, per tal com es tracta del moment en què Molière es trobava en la plenitud de les seves facultats, i, per tant, l'evolució i la creixença de la seva potencialitat es feia ràpida i sorprenent. Penseu, si no, que durant el mateix 1666 donava *El misantrop* al públic i que *Tartufe* venia l'any següent. El nostre home havia, de fet, arribat al pinacle de les orientacions desitjades i feia via vertiginosa damunt el camí que li era marcat.

El metge per força us és presentat avui com el segon aspecte de la farsa dels metges de Molière.

El que més ens cal remarcar d'aquesta producció és que constitueix tota ella un atreviment que difícilment cap altre home de teatre, d'aquells ni dels nostres temps, sabia portar a terme.

El metge per força és concebut i desenrotllat com una farsa que és, però una gran farsa, una atrevida i, fins podríem dir, una temerària farsa.

Pel seu esperit desenfrenat, per l'exagerada coloració i el ritme accelerat que el gènere farsa sol exigir, no es comprèn sinó dintre una proporcionalitat reduïda. Doncs bé: Molière, presumint d'home expert, ens presenta una desenfrenada farsa en tres actes, i no pas dels més sintetitzats. Així i tot, l'obra era acceptada, ovacionada, i més tard la posteritat l'ha feta seya.

No es pot demanar més d'una obra tan temerària com representa ésser-ho una farsa en tres actes. I és que hi panteixa un no sé què d'humanisme que l'eternitza.

Dos motius principals promouen la trama d'aquesta producció posada a servei de la fustigació mèdica. Dos motius, que no poden ésser més humans, i, per tant, més dignes d'atenció entre els homes. La venjança de la muller apallissada, per un costat, i de l'altre l'acceptació incondicional d'allò que la venjança de la muller ofereix al marit, a canvi d'estalviar-se mals majors. Es a dir, que el nostre Sgagnarelle d'avui és el prototipus de l'home llançat a l'atzar, que no es refuig de tot allò que la fatalitat interposa en son camí i que es complau convertint la fatalitat en motiu de bon humor. Talment un heroi sota la disfressa de la vulgaritat més accentuada.

En *L'amor metge* ens presenta Molière el cas dels metges pedants i completament inútils. En *El metge per força* ens posa de manifest, sempre apel·lant a la caricatura, que pot ésser metge, o almenys tan metge com aquells, qualsevol que s'ho proposi, que es trobi en el cas greu de fer-ho veure. I és més: l'autor sembla que es complagui demostrant que moltes vegades és més apte per al cas el qui demostra més enginy que no pas aquell que porta la bestiesa sota la disfressa de la falsa aptitud.

Aquest és el cas del Sgagnarelle d'avui. Les circumstàncies l'emmenen a fer de metge, i ell no solament no se'n refuig, sinó que se'n surt i s'aparella amb el metge consentit, amb el fals metge.

Tal vegada us pugui semblar estrany trobar en la comèdia d'avui el mateix nom de Sgagnarelle, que vàrem trobar en la de la lliçó passada. Molière, seguint patrons de la farsa italiana, on els mateixos personatges intervenien en diverses comèdies, va inventar-se aquest que batejava amb el nom de Sgagnarelle i el va fer intervenir en moltes de les seves obres. Però, així com en la farsa italiana Arlequí, Polixinel·la, Pantaló i d'altres conservaven sempre idèntic caràcter a través de la diversitat dels assumptes còmics on intervenien, el Sgagnarelle de Molière conservava només el nom aplicat a tipus i psicologies completament diverses.

Per exemple, en *L'amor metge* Sgagnarelle és el pare de la noia; en *El casament per força* és el nuvi vacil·lant; en *El cornut imaginari*, el mateix burgès qui té la mania d'ésser cornut; en *L'escola dels marits*, el germà d'Aristes, esclavitzador de l'honesta llibertat de sa muller, i avui, en *El metge per força*, el llenyataire brètol que accepta la investidura de metge per estalviar-se bastonades i aprofitar-se del lucre que l'atzar li posa a les mans.

La farsa dels metges que Molière ens exposa en l'obra de la lliçó pas-

sada, no es pot negar que és cruenta ; però us costarà poc de veure que, de certa manera, és temerosa al costat de la que avui ens ofereix. Segurament que l'acceptació que *L'amor metge* obtenia el va decidir a deixar-se anar més a plaer en *El metge per força*, i gairebé podríem dir que el nostre home s'hi esbojarrà ; en part per a donar gust al seu públic, en part per a satisfer el seu propi anhel fustigador.

Perquè és evident, senyors, que *El metge per força* és una *astracanada*, una mena de despropòsit, una bellíssima *astracanada* executada de mà mestra, que es fa no tan sols suportable, sinó altament estimable, sobretot si es té en compte el moment, les circumstàncies i fins les lleis d'herència que la promovien.

Una topada ben manifesta s'efectua col·locant de costat les dues obres que ens ocupen. La de l'altre dia acusa una certa finura, mentre que la d'avui sembla complaure's en l'estridència del ridícul.

Es cert que les obres d'art han d'encaixar-se en l'ambient on són mostrades. Si sols es tingués en compte aquesta raó, *El metge per força*, avui per avui, potser resultaria una mica desentonat, sobre tot entre nosaltres, que no el rebem ni el podem rebre com fruit d'una tradició directa ; però, posats on ens hem situat, en qualitat d'estudiosos investigadors, i perfectament acuirassats de tots els adveniments que es fan indispensables en el nostre cas, l'obra que dintre breus instants se us mostrarà reuneix tots els al·licients de l'espiritualitat més refinada.

A un públic sense preparació li semblaria grotesca, i potser inconstent, aquesta farsa de Molière. Hi és tan franca i infantívola la broma que s'hi desenrotlla, que per a ésser acceptada d'un públic meridional amb reminiscències musulmanes es fan precises tota mena d'advertències. Això que us dic pot semblar-vos estrany, però és cert. El públic anglès, el públic alemany i el mateix francès, poso per cas, compost d'individus en aparença taciturns, riu amb una facilitat extraordinària i pel motiu més innocent imaginable ; però nosaltres, que tenim fama de gents assolellades i d'una extremada vibració, som taciturns i complicats, perquè portem un moro a dintre que ens priva del plaer de la franca rialla candorosa.

Afortunadament, avui vosaltres us disposeu a fer de públic en circumstàncies acusadores d'una superioritat ben manifesta, i judicareu de l'obra com ella requereix i com requereix el pla de les tres lliçons fixades.

Una marcada diferència existeix entre el públic que va al teatre d'esma i el que hi va atret per un interès d'ordre cultural ben estimable. El que es troba en aquest cas, que és el nostre, assumeix el major plaer en la investigació i treu el divertiment d'ella mateixa. Convé, doncs, que ens disposem a ben investigar si volem treure profit de l'acció present.

* * *

En presentar *El metge per força* o *El llenyataire* (tal n'era el doble títol), en qualitat de segon aspecte de la farsa dels metges de Molière, no és precisament perquè els procediments inicials siguin molt distints dels empleats en l'obra presentada com a primer aspecte d'aquest gènere, sinó perquè el conjunt, responent a un propòsit doblement atrevit, es manifesta més ample en els procediments, com si diguéssim més en possessió de la tècnica teatral.

Això pel que respecta a l'estructura; ara, quant a la part interna de l'obra, no es pot negar que Molière va en aquesta bona cosa més enllà de *L'amor metge*, ja que no s'acontenta de rebolcar el fals metge en el camp dels seus abusos, sinó que, amb cert daler revolucionari, aquest daler que anima sempre l'obra dels homes excepcionals, posa la crítica en mans de la força més viva. En *L'amor metge*, Liseta, l'enginyosa serventa, com símbol del poble, és cert que ajuda els enamorats, però té més d'espectadora que no pas d'heroïna en el procés crític on es mou; en *El metge per força*, en canvi, Sgagnarelle és ja el mateix poble, intervenint d'una manera directa en la mateixa acció crítica, erigint-se ell mateix en jutge cruel i irreductible de la falsa medicina. Un moment arriba en què el creureu perdut, amenaçat, en trobar-se descobert; però heu's aquí que aleshores l'amor el salva. Ha procurat el bé per a la parella enamorada, i els agraïments d'amor el treuen d'entrebancs.

L'amor, com en l'altra obra, s'ensenyoreix de la trama i torna un pom de flors allò groller, allò petulant, allò cíníc que ha estat posat en presència del públic per salut i llum de les seves experiències.

¿Recordeu el discurs que el doctor Fil·leris endreça als seus col·legues en *L'amor metge*? Molière hi exposa la teoria-mare de la comèdia. Sempre el nostre autor tria un personatge de les seves obres per fer-li dir ço que ell sosté.

En aquella obra va ésser l'al·ludit doctor; avui serà el propi Sgagnarelle al començ del tercer acte; el dia que ve, serà el Beralde, germà del senyor Argan, l'escollit per a teoritzar en nom de Molière; i entorn d'aquestes teories, sempre clares, sempre senzilles, es desenrotllen les seves obres fresques i somrients, expertes i plenes de seny i de bondats.

Potser en algun punt de l'obra d'avui hi trobareu massa afinitat amb la representada darrerament. L'amant, emparant-se de la medicina per a triomfar; la malaltia, fent d'esquer a l'amant; el pare, a remolc de la dolença filial... Però si, com no dubto, sou atents als matisos, en descobrireu de

nous en l'obra d'avui i potser la mateixa relació amb la ja admirada us servirà de doble delectació.

L'obra d'avui, senyors, si no tingués importància per ella mateixa, en tindria sobrerera per haver contribuït a la definitiva acceptació d'una de les obres mestres de Molière.

El misantrop no va ésser, de primer moment, prou grat al públic. Ja els actors l'havien titllada de freda en la seva lectura, i el públic va convenir amb ells, ja que l'obra queia darrera l'estrena.

Però Molière, que estava segur de les bondats que la seva obra tancava, va imaginar refer un petit assumpte representat a províncies, convertint-lo en comèdia davantera, per fer passar darrera de la seva franca rialla l'altesa de principis que contenia l'obra rebutjada... L'obra davantera va ésser *El metge per força* o *El llenyatarie*, que fou donada amb gran succés tres mesos davant de *El misantrop*, acabant aquesta obra per rebre els aplaudiments entusiastes de tot el públic, que poc a poc la comprenia i l'admirava.

És bo fer constar això, perquè tot ajuda a identificar-se amb ço que es persegueix.

En l'esperit del temps hi planaven les intrigues a la faisó de la d'aquesta comèdia, i els ardits que en aquesta ressurreixen són freqüents en moltes produccions del teatre espanyol; però Molière tenia, sobretot, la gran traça d'adaptar-se les coses, perquè el seu temperament anava més enllà dels senzills fets de la influència.

Avui per avui, *El metge per força* no és una sorpresa per ningú. *El medico a palos*, de Moratín, que és un arranjament castellà d'aquella obra, és prou conegut dels nostres públics.

En el nostre teatre Principal nosaltres en varem també donar unes representacions en català, quan els Espectacles-audicions Graner. La sola cosa que avui ofereix de novetat és l'aspecte que li dóna el formar part d'aquest tot que ens proposem i la voluntariosa com humil interpretació que els nostres deixebles puguin donar-li.

Però aturem-nos aquí. En la pròxima sessió, que ens serà permesa la tasca de resumir, sens dubte podrem evidenciar extrems que ara resultarien fora de lloc.

Avui ja no havia de fer més del que faig. Prevenir, establir certes lleugeres relacions i deixar lliure el camp d'acció a la paraula del mestre.

Anem a començar.

TERCERA CONFERENCIA

REPRESENTACIÓ D'EL MALALT IMAGINARI

LA FARSA DELS METGES EN SON TERCER ASPECTE. — «EL MALALT IMAGINARI».
LA FARSA ENLAIRADA A COMÈDIA. — RAONAMENTS I ACLARACIONS DEL PROPÍ
AUTOR. — ÇO QUE NO TÉ QUE VEURE AMB LA FARSA DELS METGES I ACONSE-
LLA DOBLEMENT L'ADMIRACIÓ I L'AFECCIÓ SINCERA CAP A MOLIÈRE, FUSTIGADOR
DELS MALS METGES. — CONCLUSIÓ

Les conclusions a les tres lliçons que avui fineixen, senyors, existeixen de fet en les paraules que Beralde, el germà del malalt imaginari senyor Argan, diu en el transcurs de les escenes on intervé en l'acte tercer de l'obra que avui es representa.

Ja no és l'obra d'avui una comèdia, ni menys una farsa amb la qual es pretén solament fer una cruel dissecció de la figura del metge. L'autor, ennoblit definitivament per l'ambient de l'alta comèdia, no pot, ni vol segurament, sostreure's als seus encisos i es considera justament un aristòcrata de la crítica.

No trobareu en la comèdia d'avui ni aquella frívola ingenuïtat de *L'amor metge*, ni aquella brutal condemnaació d'*El metge per força*; servint d'arma a la brutal fantasia de l'esperit popular, en aparent estat d'inconsciència, l'obra d'avui és talment la resultant d'un perfecte domini de totes les ironies, repenjan-se, no obstant, en el punt predilecte de la falsa missió mèdica, i l'alambicació per on és passada la idea essencial constitueix, de fet, el tercer aspecte, l'aspecte definitiu de la farsa dels metges de Molière, que ha servit de tema a les nostres lliçons que avui fineixen.

El que va començar per ésser un senzill motiu, un punt preferent d'atenció en la vastíssima *gamme* de matisos crítics on es movia la inspiració del gran comediógraf, indubtablement estava ercrit que havia de servir, demés, d'apoteosi a la gesta heroica que li era reservada. Perquè no va ésser

tan sols *El malalt imaginari* la darrera producció de les encaminades a la punyent crítica dels metges, sinó que va ésser amb ella que el seu magí, opulent en idees, renunciava per sempre més a la creació còmica, i amb ella finia la missió que entre els homes li havia estat encomanada. I heu's aquí justament com s'esdevingué, seguint els sarcasmes de la vida, que la galania de les rialles fresques i estrepitoses varen fer coneixença amb la quietud de la mort.

Us serà molt senzill endevinar, senyors, que en l'obra d'avui Molière pretén posar en clar les coses. Que per un costat vol explicar de faisó contundent els motius que té per a criticar els metges com ho fa, i que per l'altre insinua certes reserves precisament en defensa del seu mateix criteri. I molt curiós en l'obra d'avui és que, posseït d'un grau de perfecció en la visió i en el desenrotllament de l'obra, ataca els metges de retop, és a dir, que ja no se les heu amb ells cara a cara, com ho ha fet en les dues obres anteriors, sinó que ho fa emparant-se d'una figura que és víctima d'aquells. Per això podríem convenir en l'existència d'un heroi caricaturesc, fill de la idea mare de la farsa dels metges.

El senyor Argan, el nostre malalt imaginari, se'ns representa com una mena de Siegfried en la trilogia de la caricatura mèdica, i al seu entorn hi descobrim la insistència condemnadora que va servir de fonament o base en aquest aspecte tan particular de l'obra de Molière.

En *L'amor metge* ens dóna el to inicial, tot prevenint-nos. En *El metge per força* posa la idea en evidència del poble i deixa que el poble s'hi delecti arrossegant-la grotescament. En *El malalt imaginari* ens presenta la víctima perfectament dibuixada en l'ambient d'una impecable comèdia.

Menyspreant gairebé tots els elements que li han servit per a desenrotllar les dues comèdies que us han estat mostrades, en l'obra d'avui fila minucios un eixam de processos crítics col·laborant al procés essencial; però amb tal discreció porta a terme aquest propòsit, que en moltes de les escenes de l'obra avui anunciada un sembla distreure's d'aquell fi perseguit, i tan sols hi cau de ple en aquells moments que l'autor en fa comandament. És a dir, que l'autor no tan sols juga a plaer amb l'assumpte que porta entre mans, sinó que també ho fa a meravella amb l'espectador, que es troba en front del seu assumpte tornat comèdia. I això, que patentitza d'una manera definitiva el grau de domini màxim en Molière, ve a demostrar amb gran evidència l'aspecte també definitiu de la seva farsa dels metges.

Quan Molière es va decidir a escriure *El malalt imaginari*, havia fet donar de si tot allò de més excel·lent que després havia d'assenyalar-li un lloc en la posteritat.

El misantrop i Tartufe, El sicilià o L'amor pintor, Amfitrió, el Jorge

Dandin, L'avar, El senyor de Pourceaugnac, El burgés gentilhome, Les dones sàvies, Les picardies d'Escapin, havien estat obres davanteres de la que dintre poc veureu. El sentit de la major part d'aquestes obres, tenint per base el més alt grau del domini d'una tècnica definitiva, havia creat a Molière aquella situació que anteriorment hem assenyalat amb el qualificatiu d'aristocràtica, forjada en la persistència dels alts i baixos a què no es pot refugiar cap home d'acció, ni en els moments més esplendorosos de la seva comedia; i, com si una secreta veu li fes tombar l'esguard envers els seus primers amors, aquell home que en l'improvisat escenari del Louvre va fer-se notar del monarca jugant la petita farsa, després desapareguda del repertori, que s'anomenava *El doctor enamorat*, aquell home que més endavant s'arrapava del favor reial fent-lo riure en la farsa mèdica de *L'amor metge*, quan ja havia creat un món d'exemples portentosos, quan havia fet coneixença amb totes les passions trasbalsadores de l'esperit humà, quan el seu cos es sentia tan esgotat com el seu esperit, va tenir un moment de rialla despectiva, i, recaient del costat de les primeres visions, creava *El malalt imaginari*, fent-ne el darrer company en la seva vida de lluites i emocions.

Jo no puc, senyors, si reflexiono la vida íntima de Molière, coincidint amb els moments en què *El malalt imaginari* era creat, deixar d'experimentar una profunda emoció que m'aclapara; i, quan reflexiono així, i quan així em situo, és quan m'atreveixo a titllar aquesta comèdia de comèdia del menyspreu i de la profunda amargor.

Sembla com si el gran home, no sentint-se segur damunt la terra, s'apressés a fer via cap als llocs on el veritable bon humor l'havia fet remarcar entre els homes per l'heroic gest dels lluitadors predestinats, i ara s'hi arraulís per deixar en ell el darrer sarcasme de la vida, tot ell ferit, tot ell malmès, tot ell esdevingut un estigma de la rancúnia humana, per cobrir-s'hi el rostre en la més terrible solitud, i, tot plorant, somriure allí per la darrera volta.

Tot sembla esberlar-se als seus peus: les afeccions de la vida, les passions més subtils; els sentiments de cordialitat i de justícia, la mateixa constitució corporal... arreu s'endevina un ambient de runes disfressat per la rialla (més forta, en aquest cas, que la mateixa pena que el mata) i del qual tan sols es salven dos elements arrelals i invencibles en el fons de les seves convencions: l'amor, el pur amor, traduït en la figura d'Angèlica, la filla, i l'esperit popular, triomfador en tota baralla, eternitzat en la de la Toneta, la serventa heroica... Quina destrucció tan plena d'ironies! I com en el transcurs d'aquesta terrible destrucció s'hi endevina el desig foll d'assoliment d'amor, d'aquell amor, d'aquell terrible amor!

Jo m'imagino el nostre senyor Argan com si, des de la seva poltrona, renegué de tot el que l'ha condemnat a la vida d'aprehensions que de fet

constitueixen una terrible malaltia, i d'ella estant s'erigís en jutge de la bestiesa i la falsia dels homes. Prop d'ella passa el notari trapella amb aires d'home honest. El pare i fill Diafoirus, representant l'estupidesa de l'inflat ciutadà que s'empara de llocs i atribucions en la societat corcada; la muller mentidera que, com la garça, fureteja el cau de l'or, fingint afeccions ridícules i mentideres; el científic pedant i ampul·lós; l'apotecari servil, com botxí, del fals home de ciència... Menyspreu, disgust, amargor de la vida, terrible dubte, que el condueix al punt de cercar la veritat en l'engany que l'esperit popular li trama i a recórrer a la fingida mort per assegurar-se de les veritats de la vida.

En les paraules del seu germà Beralde hi fa lliscar les veritats que ell mateix duu arrelades a l'ànima. En l'esperit dels dos joves enamorats, sembla fitar-hi l'esguard en un moment suprem de serenor; però, en aquelles paraules de Beralde, ell mateix s'hi nomena. Com? Fixeu-vos bé quan el moment arriba, i fixeu-vos també com, en la rèplica que Argan fa a aquelles paraules, sembla que ell mateix es dicti una sentència inapel·lable, com desitjant acabar d'un cop amb les amargors de la vida que a poc a poc l'esmicolen.

La vida de Molière, en els seus darrers anys, va ésser el que se'n diu un veritable infern. El seu esperit, obert i generós, en topar amb la veritable i cruenta comèdia dels que el voltaven, trobava el fossar que tothora li tenien obert... I ell feia riure els altres!

No us faci estrany que ara recorri a tals extrems. Ço que està més allunyat de l'obra de l'artista ens apropa a ell si volem conviure amb la seva espiritualitat, i ço que en la nostra primera lliçó anunciàvem referent a tal punt, és arribat el moment de complir-ho per a millor coronament de la tasca empresa.

Tots sabem que l'ànima apassionada de Molière va portar-lo per una inaturable ruta d'amors, els uns frívols, els altres més substancials. Però en els destins amorosos de Joan Poquelin un nom imperava seductor i fatídic: Béjard.

Magdalena Béjard, en l'esplet de tota sa formosor, era directriu de la colla de comedians que en 1652 acceptava el jove Poquelin tornat Molière. Si les ànimes joves es solen sentir lligades pels sols corrents d'avinença natural, quan es troben arrapades en una lluita consemblant, quan corren adalerades darrera el mateix ideal, quan s'alegren i s'entristeixen per idèntiques causes i domina en elles el mateix foc esclatant i abrusador, ¿no creieu que l'amor ha d'acabar per fondre-les? I això va succeir. Magdalena i Molière corrien el món sota els esclats de l'amor aventurer, però els perills eren sempre a l'entorn de l'ànima del poeta... Les dones intèrprets so-

len evocar tants encants!... Els noms de la Du Park i la De Brie varen ésser com unes nuvolades en l'esperit de Magdalena, qui seguidament va estimar l'home que es formà prop d'ella, i ni els encisos de la perfecta *Asinoé*¹, que es va veure festejada no sols de Molière, sinó de Corneille, Racine i La Fontaine, ni els encants fills d'un amor nascut en mig de la més perfecta sinceritat i admiració que feien de Mlle. De Brie el que podríem dir-ne tot una dona, fitant el sacrifici quan el moment va ésser arribat de fitar-lo, varen tenir prou forces per a esvaire de l'ànima de Molière la jerarquia del Les Béjard.

Magdalena Béjard cuidava com a filla seva una germaneta que en els temps de la coneixença amb Molière tenia dos anys. Molière l'havia seguida en tots els passos de la seva vida com el vell amic més expert... Molière va absorbir-se sencer en l'esclat d'aquella flor que mirava com a cosa pròpia, i un temps fou arribat en què Molière va sentir per ella aquell absurd amor de l'home de quaranta anys envers la dona que li pot ésser filla.

Tots els altres amors varen empal·lidir als seus ulls, i aquella dona frívola, que per un moment va sentir la vanitat d'ésser dona del gran home, va arrabassar-lo sencer. A despit de la rebutjada Magdalena, Armanda triomfava, esposant-se amb Molière; però, com? per què?...

Ah, senyors! Era segurament escrit en el llibre dels grans destins, que l'home que tan bé s'havia endinsat en l'esperit dels homes becats per la dona, i que amb tanta espiritualitat havia fet befa de metges i malalts, amargaria darrera les seves rialles, plenes de dol, el més il·lustre dels marits becats i el més sublim dels malalts incurables.

Totes les amargors dels amors terribles varen fer cop a l'entorn de Molière: traïdories seguides, perdons frustrats, baixeses inconcebibles, amor d'home vell trepitjat per la dona formosa i rublerta d'infàmia. Infern, espantós infern, sarcasme inconcebible. I, mentre Magdalena, arreconada, moria un any just abans que Molière, Molière, separat de la seva dona, a qui adorava, representava amb ella la comèdia en essent nít, i a poc a poc la mort li feia ronda.

Pel setembre del 1672, els amics de Molière varén aconseguir que els esposos fessin les paus; el veien tan perdut, allunyat d'Armanda!... Però aquella reviscolada d'amor no havia de fer sinó precipitar la fi del nostre

¹ Aquest paper d'*El misantrop* va ésser representat, sempre triomfalment, per la Du Park.

² Existeix un diàleg, entre Molière i el seu amic Chapelle en el jardí d'Auteuil, en el qual es posa de manifest la terrible sofrència que Molière suportava, deguda a l'allunyament de la infidel Armanda.

home, qui, per ésser agradós a la seva muller, abandonava el règim a què el tenia sotmès el seu estat de salut, i disbauxava amb ella per a igualar-se, sens dubte, als Baron i als Chapelle, comedians intèrprets que l'havien elegantment traït. Oh, secrets impenetrables de la follia humana!

El seu cos va tentinejar com mai. Aquella reviscolada d'amor no podia ésser sinó fictícia, i quan hauria necessitat com mai sotmetre's en mans de la veritable medicina, escrivia *El malalt imaginari*.

El 10 de febrer del 1673 estrenava aquesta obra. Era el darrer crit, la darrera rialla que pretenia encobrir l'agonia... Però, que poc us parlo dels metges i de la medicina befada per Molière! I, en canvi, ¡de quantes coses faig conversa que no poden ésser curades per la ciència dels homes!... ¡Qui sap si aquesta va ésser la causa fonamental de l'enuig del gran home, desvetlladora del seu despit i de la seva ironia, envers els metges dels seus temps!

Molière va ésser, certament, un gran malalt incurable, que havia de trobar la fi damunt el foc de les seves conviccions,

Imaginar-se'l agonitzant en plena lluita, ¿no us sembla quelcom de portentós i heroic?

Ell mateix representava el paper d'Argan. El dia de la quarta representació feia just un any de la mort de Magdalena Béjard.

La seva dolença, aquell dia, s'havia accentuat terriblement; va fer cridar la seva muller, la Béjard, i en presència de l'actor Baron va dir-li: — Mentre la meua vida ha estat, per un igual, florida de dolors i de plaers, m'he cregut feliç; avui que les penes passen damunt els goigs de la lluita, que no puc comptar amb cap dolcesa, amb cap satisfacció, veig clarament que perdo la partida... No puc lluitar més contra les dolors, que no em donen un instant de repòs. — I va afegir, després de curta reflexió: — Que deu sofrir, l'home, abans de morir!... Sento que això s'acaba.

Tant la seva dona com Baron, amb les llàgrimes als ulls, sorpresos per tan inesperada revelació, li pregaren que aquella nit no representés... — ¿Què voleu, doncs, que faci? — els va dir. — Tanta pobra gent depèn de mi, que... què faran si jo no represento?

Sigui com sigui, i avançant l'hora de la representació, l'obra es va donar. Durant la frase final, i en el moment de dir «— Juro», una forta convulsió el va agitar sencer, i, en veure que se n'adonaven, féu un esforç suprem i va amagar amb una estrident riallada aquell cop mortal que li obria el fossar a dues passes.

En el *quarto* de Baron, un cop l'obra finida, li digué: — Amic, tinc un fred que em mata. — En convèncer-se'n, l'amic envià a cercar els seus portants de cadira, i a tota pressa l'emmenà a sa casa, tement que en el curt

trajecte del Palais Royal al carrer de Richelun no li esdevingués algun accident irremeiable.

Un cop a casa seva, en la seva cambra, es feu ficar al llit. Es negà a pendre caldo del que la seva dona tenia sempre reservat per a ella, i va pregar que li anessin a demanar un coixí, que ella li havia ofert, ple d'herbes bones per a fer dormir. — Tot el que no entri al cos — digué — bo és que intenti servir-me'n. Remeis per dins, no. No cal res per a fer-me perdre el que em resta de vida.

Uns instants passats, va demanar llum.

— Heu's aquí un camí notable — va dir.

Baron, veient que de sa boca en sortia sang, va fer un crit d'esglai, que el pacient va tractar de calmar. — De totes maneres... — afegí — digueu a la meva dona que pugil...

Oh! L'esforç, la violència, l'amargor, la complanta que per l'esperit del malaurat poeta campejaven devien ésser terribles... Les ànimes superiors se n'adonen quan estan a punt d'empendre el vol, i, mal siguin amargors, els dol deixar-les, perquè en tota amargor s'hi deixa amor... I, assistit per dues monges de les que anaven a París a captar durant la Quaresma, i a les quals l'autor de *Tartufe* donava afable hospitalitat; socorregut pels auxilis espirituals que li prodigaren, amb la fermesa d'un bon cristià resignat; qui sap si acompanyat de tantes figures rialleres que creava en els esplets de son verb còmic, suplint l'amor que no va trobar en la comèdia de la seva vida; donà l'ànima al cel... Quan Baron i sa muller arribaren a la cambra, una mitja rialla reposadora en el rostre del finat els va fer pressentir l'eternitat... mentre les dues monges ploraven a sanglots ofegats...

Realment, us cal veure, en aquest pas, alguna cosa anant més enllà d'allò que ell mateix delata... I a la tristor que pugui deixar als vostres esperits seguiran les rialles, filles del malaurat que per elles s'immortalitza, com una oració a la seva ànima, com un cant triomfal a la seva eterna memòria... No sé per què en el que us acabo de dir em sembla com si hi traspués tot allò que, no obstant, fa conquerible ço que és inexplicable... No ho creieu així?

També el misteri té un paper important en la intenció present. I ara m'adono que és finida la meva missió, i, al temps que me'n sento alleugerit, experimento també una certa recança de deixar-vos, perquè heu estat per a nosaltres molt amables.

Es cosa de donar-vos mercès de les vostres bondats en aquest cas; i a la Premsa, que ens ha tan bé acollit, també havem de dir-li que n'hi som força reconeguts, perquè obres com les que nosaltres persegim són obres de tots, i de tots necessiten.

Hem complert bé? A vosaltres us toca encara el dir-ho. Hem fet el que

hem pogut, això és ben cert: desig de complaure-us i d'evidenciar, als que són al costat nostre, quines són les nostres intencions. I si per entre aquests desigs tan sincers, que volem que sovintegin, hem aconseguit fer evident en els nostres i en els vostres esperits aquella admiració envers un gran home, certament, amics meus, que, en mig d'errades i d'encerts, podrem ben dir que haurem aconseguit alguna cosa.

PUBLICACIONS DE L'ESCOLA CATALANA D'ART DRAMÀTIC

SÈRIE A. — ESTUDIS.

PUBLICATS :

- Del diàleg en la poesia medieval catalana*, per Lluís Nicolau d'Olwer.
Les representacions teatrals en els camps de batalla de França, per Frederic Pujolà.
El Teatre de la Ciutat, per Lluís Duràn i Ventosa.
Consideracions sobre les interpretacions dels personatges de Shakespeare, per M. Morera i Galícia.
Molière i la farsa dels metges, per Adrià Gual.

DE PUBLICACIÓ PRÒXIMA :

- Les representacions teatrals a Grècia i Roma*, per P. Bosch Guimpera.
Indumentària militar, per Lluís Labarta.
La comèdia europea durant la divuitena centúria, per Adrià Gual.
La dansa en l'educació de l'actor, per Aureli Capmany.
Les representacions del Misteri de Passió a Oberammergau, per Joaquim Pena.
El veritable Cyrano de Bergerac, per Alfons Maseras.
El Geni de la comèdia, per Adrià Gual.
L'ensenyament tècnic de l'actor, per Adrià Gual.
Les fonts litúrgiques del teatre medieval a Catalunya, per Agustí Duran i Sanpere.

SÈRIE B. — MEMÒRIES DE SECRETARIA.

PUBLICADES :

- Memòria relativa a la fundació de l'Escola i dels Cursos 1913, 1913-14 i 1914-15.
Memòria del Curs 1915-16.
Memòria del Curs 1916-17.
Memòria del Curs 1917-18 i 1918-19.

DE PUBLICACIÓ PRÒXIMA :

- Memòria del Curs 1919-1920.
Memòria del Curs 1920-1921.

SÈRIE C. — OBRES DE TEATRE.

S'està preparant aquesta sèrie de publicacions en la que s'hi compendran interessants obres catalanes i estrangeres, principalment les que han estat estrenades o representades per l'Escola.

SÈRIE D. — VARIA.

PUBLICATS :

Reglamentació de l'Escola Catalana d'Art Dramàtic.

DE PUBLICACIÓ PRÒXIMA.

- Resum d'història del teatre*, per Adrià Gual.
Resum d'indumentària, per Lluís Labarta.

RF-6-18

ADMINISTRACIÓ
EDITORIAL CATALANA, S. A.
Escudellers, 10 bis, entresol

Preu de l'exemplar: 1 pesseta